

04.10.2022

הנדון: חובות ואחריות בעל מפעל - חלק י' לתקנות התעבורה, התשכ"א 1961

לבקשת מרשי, להלן סקירה קצרה ובלתי ממצה באשר לחובותיו ואחריותו של "בעל מפעל" כהגדרתו בתקנות התעבורה, התשכ"א – 1961 (להלן: "תקנות התעבורה"):

1. "בעל מפעל" כהגדרתו בתקנות התעבורה חובות ואחריות אישית לסדרי הבטיחות במפעל ולאירועים תעבורתיים שמתרחשים, הן מכוח הדין הכללי והן לנוכח הוראות מיוחדות וקונקרטיות שבתקנות התעבורה ובחלק י' בפרט.
2. **כפי שנראה להלן, הפרת חובותיו של בעל המפעל עשויה לעלות, בין היתר, כדי עוולת הרשלנות כאמור בסעיף 35 לפקודת הנזיקין [נוסח חדש] ו"הפרת חובה חקוקה" כאמור בסעיף 63 לפקודת הנזיקין ; ובהמשך לכך ניתן לייחס לו במקרים המתאימים אחריות פלילית מכוח חוק העונשין, התשל"ז – 1977 וסעיף 309(5) שבו בפרט. כמו כן, לבעל מפעל כפיפות מינהלית לרשות (משרד התחבורה), אשר אמונה על מתן ההיתר לפעילותו התעבורתית במפעל ובהתאם בכוחה להשית עליו סנקציות מנהליות שונות.**
3. תחילה, חוק החברות התשנ"ט – 1999 מגדיר בס' 46 "אורגן" של חברה כך: "האסיפה הכללית, הדירקטוריון, המנהל הכללי וכל מי שעל פי דין, או מכוח התקנון רואים את פעולתו בענין פלוני כפעולת החברה לאותו ענין". חוק החברות מוסיף וקובע, כי "חברה חבה במישרין באחריות במזיקין על עוולה שבוצעה בידי אורגן שלה". וכי "אין בייחוס פעולה או כוונה של אורגן, לחברה, כדי לגרוע מהאחריות האישית שיחיד האורגן היו נושאים בה אילולא אותו ייחוס." (סעיפים 54-53 לחוק החברות).
4. כב' השופט ונשיא בית המשפט העליון (בדימ') מ' שמגר קבע במסגרת עא 407/89 **צוק אור בע"מ נ' קאר סקויריטי בע"מ**, מח (5) 661 (25.10.1994), כי "אחריות אישית פירושה הטלת חבות על האורגן עצמו, באופן אישי, בשל פעולותיו. ענייננו באחריות אישית בדיני הנזיקין. פירושה בענייננו הוא אפוא הטלת אחריות אישית על אורגן בגין עוולה שאותה הוא ביצע. האחריות האישית מוטלת על אורגן. לעתים אורגן הוא בעל מניות. לעתים אורגן בחברה איננו בעל מניות. האחריות האישית מוטלת על האורגן על-פי קני המידה הרגילים להטלת אחריות במשפט האזרחי. האורגן יישא באותו נזק אשר הוא גרם אישית לפי דיני האחריות, הסיבתיות והפיצויים."
5. מכאן, ככלל ניתן להטיל אחריות אישית על בעלים או מנהל בחברה, בשל פעולה שביצע או נמנע מלבצע ונגרם נזק בעקבותיה. כעת נשאלת השאלה מהן חובותיו של בעל מפעל/רכב ומה היקף אחריותו, ולשאלות אלו פקודת התעבורה ותקנותיה מספקות מענה רחב וברור, כפי שנראה להלן.
6. פקודת התעבורה קובעת תחת הכותרת "אחריות פלילית ואזרחית שמורה" (סעיף 69), כי: **"שום דבר האמור בפקודה זו לא יגרע מכל אחריות פלילית או אזרחית של נהג או של בעל רכב מכוח כל דין בר-תוקף אותה שעה, ובלבד שלא ייענש אדם פעמיים על אותה עבירה."**
7. בהמשך ובהתאם לכך, תקנות התעבורה מפרטות הוראות כלליות בדבר אחריותו הישירה של בעל הרכב או בעל השליטה עליו, כדלהלן:
 - א. "לא יוביל אדם מטען ברכב או עליו ובעל רכב או מי שהשליטה עליו לא יניח ולא ירשה להוביל מטען ברכב או עליו אלא אם כן מבנה הרכב, על כל חלקיו ואבריו, מתאים להובלת המטען בבטיחות וכאשר ..." (תקנה 85 (א));
 - ב. "בעל הרכב, או מי שהרכב נמצא בשליטתו, לא יורה ולא יניח לנוהג באותו רכב לנהוג בו, להעמידו או להחנותו שלא בהתאם לתקנות, לרבות חוקי עזר, שהותקנו לפי הפקודה." (תקנה 162 (א));

- ג. **"כל מקום שהוראות חלק זה מטילות אחריות על נוהג ברכב תחול האחריות גם על בעל הרכב; זולת אם הוכיח בעל הרכב שהעבירה נעשתה בלי ידיעתו והסכמתו או שנקט בכל האמצעים הסבירים כדי למנוע את ביצועה.**" (תקנה 162 (ב));
- ד. **"מי שבידו השליטה על רכב מנועי מהסוגים המפורטים בתקנת משנה (א) או על הנוהג רכב מנועי כאמור, לא יניח לנוהג לנהוג אלא בהתאם להוראות תקנה זו.**" (תקנה 168 (ב) לתקנות התעבורה).
8. המחוקק לא הסתפק בתקנות אלו והוסיף עוד שורה ארוכה של הוראות מיוחדות בחלק י' לתקנות התעבורה, חלקן הותקנו בשנים האחרונות, ובשונה מדברי חקיקה אחרים הן מטילות על "בעל המפעל"¹ שורה ארוכה, מפורטת ומפורשת של חובות - החל מעצם העסקת קצין הבטיחות; המשך בסמכויות והכלים שעליו לספק לקצין הבטיחות לצורך ביצוע תפקידו; וכלה בחובות דיווח למשרד התחבורה:
- א. **"בעל מפעל יעסיק במפעלו קצין בטיחות שיש לו רשיון נהיגה לסוגי הרכב המופעלים במפעלו באישור הרשות לפי תקנה 584א.**" (תקנה 280 (א) לתקנות התעבורה);
- ב. **"בעל מפעל יודיע לרשות בכתב על סיום קבלת שירותי בטיחות מקצין בטיחות במפעלו, 30 ימים לפחות לפני הסיום, או מיד עם היוודע לו דבר סיום קבלת השירותים, לפי המוקדם מביניהם; בהודעה יפרט בעל המפעל את שמו ופרטיו האישיים של קצין הבטיחות וכן את פרטי כתב הסמכתו.**" (תקנה 581 (א));
- ג. **"בעל מפעל יודיע בכתב לרשות על אי-קבלת שירותי בטיחות בשל היעדרות של קצין הבטיחות העולה על 30 ימים ויודיע מי קצין הבטיחות שיחליפו במפעל בתקופת היעדרות כאמור.**" (תקנה 581 (ב));
- ד. **"בעל מפעל לא יקבל שירותי בטיחות מקצין בטיחות אלא אם כן ניתן לו אישור לכך מהרשות, וקצין בטיחות לא ייתן שירותי בטיחות למפעל אלא אם כן ניתן לו אישור לכך מהרשות, זאת לאחר שמצאה כי מתקיימות הוראות חלק זה.**" (תקנה 584א(א));
- ה. **"לשם קבלת אישור כאמור בתקנת משנה (א), יגיש בעל המפעל לרשות בקשה בכתב ויכלול בה פרטים אלה.."** (תקנה 584א(ב));
- ו. **"בעל המפעל יביא לידיעת העובדים את דבר מינויו של קצין הבטיחות במפעל ותפקידיו.**" (תקנה 587ב(א));
- ז. **"בעל המפעל יספק לקצין הבטיחות את כל האמצעים הדרושים למילוי תפקידו ויאפשר לו למלא את תפקידו כראות לפי הוראות כל דין.**" (תקנה 587ב(ב));
- ח. **"בעל המפעל לא יאפשר נהיגה ברכב מפעל, לנהג שלגביו הודיע לו קצין הבטיחות בכתב כי רשיון הנהיגה שלו אינו בתוקף או שדרגת רישיונו אינה מתאימה לסוג הרכב המופעל במפעל.**" (תקנה 587ב(ג));
- ט. **"בעל המפעל יעדכן את קצין הבטיחות בדבר אדם חדש שעיקר עיסוקו במפעל הוא נהיגה או שעיסוקו במפעל מחייב נהיגה במשך רוב שעות העבודה שלו, שבכוונתו להעסיק במפעל, ויקבל את חוות דעתו בדבר התאמתו לנהיגת כלי הרכב במפעל, טרם העסקתו כאמור.**" (תקנה 587ב(ד));
- י. **"בעל המפעל לא יאפשר נהיגה ברכב מפעל, שלגביו הודיע לו קצין הבטיחות בכתב כי קיים בו ליקוי בטיחות המסכן את הבטיחות כאמור בתקנה 1א587(ב), שטרם תוקן.**" (תקנה 587ב(ה));
- יא. **"בעל המפעל יבטיח כי תיקון מערכות הבטיחות של כלי רכב במפעל ייעשה במוסך כאמור בתקנה 585(א)(13).**" (תקנה 587ב(ו));

¹ תקנות התעבורה מגדירות "מפעל" כ: "מיזם, עסק, תאגיד או מוסד, שרשומים על שמו, או שהוא מפעיל, כלי רכב מסוג כמפורט להלן..". ובעל מפעל: "לרבות מנהל, שותף או מי שבידו השליטה על המפעל".

- יב. **"בעל המפעל יבטיח את פעילות הנהגים בהתאם לתקנה 168 לעניין שעות הנהיגה והמנוחה של הנהגים במפעל."** (תקנה 587ב(ז));
- יג. **"בעל המפעל יכין אחת לשנה תכנית הדרכות מקצועיות שנתית לנהגים במפעל, לפי רשימת נושאים והכול כפי שקבעה לו הרשות ובדרך שאישרה לו; התכנית תכלול הדרכות מקצועיות, לאדם שעיקר עיסוקו במפעל הוא נהיגה או שעיסוקו במפעל מחייב נהיגה במשך רוב שעות העבודה שלו – פעמיים בשנה לפחות, שאחת מהן תתקיים לקראת החורף ואחת מהן תתקיים לקראת הקיץ, ולנהג שאינו כאמור – אחת לשנה לפחות; משך כל הדרכה לא יפחת משלוש שעות והיא תתועד בתיק הדרכות ובתיק הנהג."** (תקנה 587ב(ח));
- יד. **"בעל המפעל יישם את הוראות נוהל הבטיחות של כלי הרכב במפעל כפי שהוכנו על ידי קצין הבטיחות כאמור בתקנה 585(א)(19)." (תקנה 587ב(ט));**
- טו. **"הודיע קצין הבטיחות לבעל המפעל על ליקוי במצב בריאותם של הנהגים, ידווח בעל המפעל לרשות, מיד עם קבלת ההודעה כאמור; לא דיווח בעל המפעל לרשות על ליקוי במצב בריאותם של הנהגים, תוך שבעה ימים מיום קבלת ההודעה, ידווח קצין הבטיחות עצמו לרשות ולרופא המוסמך כאמור בתקנה 193(ב)." (תקנה 584א(י)).**
9. הפרת חובותיו של בעל המפעל מקנה לרשות, בענייננו משרד התחבורה, את הסמכות (והחובה) לאכוף את הדין ולנקוט בסנקציות שונות, בין היתר:
- א. **"מצאה הרשות כי הפר קצין בטיחות, בעל מפעל או מפעל את התחייבויותיו לפי ההסכם עם רשות הרישוי או לפי תקנות אלה, תודיע על כך לרשות הרישוי; הודיעה הרשות לרשות הרישוי כאמור, או נודע לרשות הרישוי בדרך אחרת כי קיים חשש ממשי כי הופרו התחייבויות כאמור, רשאית היא לנתק את התקשורת המקוונת עם אותו מפעל או קצין בטיחות, עד שיתקיימו תנאים שעליהם תורה לשם הבטחת עמידתו בהוראות תקנות אלה ובהתחייבויותיו לפי ההסכם."** (תקנה 585 ב(ו) לתקנות התעבורה);
- ב. **"הרשות רשאית להורות לבעל מפעל או לקצין בטיחות כל הוראה שיש בה לדעתה צורך לקיום סדרי הבטיחות במפעל לפי הוראות חלק זה."** (תקנה 587 ג(א) לתקנות התעבורה);
- ג. **"בעל מפעל או קצין בטיחות שקיבל הוראה כאמור בתקנת משנה (א) חייב למלא אחריה."** (תקנה 587 ג(ב) לתקנות התעבורה);
- ד. **"הרשות רשאית להזמין בכל עת בעל מפעל או קצין בטיחות להתייצב בפניה במקום ובמועד הנקובים בהזמנה לשם בירור כל ענין לפי חלק זה, כפי שיפורט בהזמנה."** (תקנה 587 ג(ג) לתקנות התעבורה).
10. כפי שניתן לראות, שורה ארוכה של חובות חקוקות חלות על בעל מפעל, והפרת כל אחת מהן עשויה להוביל לסנקציות מנהליות מצד הרשות, לחובות בניזקין כלפי ניזוק ולאחריות בפלילים במקרים מסוימים וכפי שכבר נפסק בעבר.

בכבוד רב ובברכה,
ניסים עזרון, עו"ד